

Uwagi dotyczące kluczowych zagadnień dla rozwoju ekonomii społecznej w kontekście planowania EFS+

Prezentujemy uwagi zgłaszane podczas spotkania przedstawicieli ROPS i IZ RPO, które odbyło się w dn. 12-13.02.2019 r. w Warszawie (64 os.). Spotkanie poświęcone było omówieniu propozycji rozwiązań dotyczących wspierania rozwoju ekonomii społecznej (ES) w przyszłym okresie programowania (EFS+).

Uwagi były zbierane podczas moderowanej dyskusji, która dotyczyła pięciu wybranych zagadnień o kluczowym znaczeniu dla rozwoju ekonomii społecznej w Polsce w nowym okresie programowania EFS: 1) grupy docelowe, 2) terytoria marginalizowane (i tracące funkcje społeczno-gospodarcze), 3) wspieranie podaży sektora ES, 4) wspieranie popytu na usługi sektora ES, 5) koordynacja rozwoju ES.

I. GRUPY DOCELOWE – propozycje rozszerzenia grup docelowych tak, aby obejmowały:

- **kobiety** – ponieważ ich sytuacja na rynku pracy jest trudniejsza, wskaźnik zatrudnienia jest niższy,
- **osoby poszukujące pracy**, nie tylko osoby do 30 roku życia (młode, bez doświadczenia zawodowego), czy osoby po 50 roku życia,
- **ubodzy pracujący** – osoby, które pracują, lecz ich wynagrodzenie nie pozwala na pokrywanie podstawowych kosztów utrzymania. Kwestia ta jest o tyle istotna, że często są to osoby, które podejmując tą pracę tracą usprawienia do świadczeń z pomocy społecznej, które są przyznawane na podstawie kryterium dochodowego,
- **ubodzy emeryci** (osoby 60+) - ważne w kontekście niskich emerytur, niskiego wieku emerytalnego i katastrofy demograficznej, czyli starzenia się społeczeństwa
- **osoby z niepełnosprawnościami/ chorujące przewlekłe, w tym osoby chorujące psychicznie**, które potrzebują ciągłego bądź okresowego wsparcia.

Czynniki warunkujące wzrost zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami to:

- usługi reintegracji zawodowej dedykowane dla tej grupy, np. asystent osoby z niepełnosprawnością, job coaching,
 - powiązanie szkolnictwa specjalnego z chronionym i otwartym rynkiem pracy (działania aktywizujące dla zdobycia zawodu),
 - wypracowanie atrakcyjnego modelu/zasad przejścia z chronionego rynku pracy i/lub sektora ekonomii społecznej pracy na „otwarty” rynek pracy.
- Katalog osób, które mogą być wspierane powinien być otwarty.

II. TERYTORIALNY KONTEKST ES - TERYTORIALNE OBSZARY MARGINALIZOWANE

- Szczególne wsparcie dla rozwoju gospodarczego terytoriów marginalizowanych – PS powinny otrzymywać relatywnie większe środki finansowe (przeznaczone na zróżnicowane instrumenty wsparcia) i /lub dodatkowe wsparcie poza standardowym.
- Prowadzenie PS na tych obszarach powinno być wystarczającym tytułem do tego, aby otrzymywać wsparcie ze środków EFS. Proponowane działania w tym zakresie:
 - dofinansowanie do prowadzenia zielonego gospodarstwa/ gospodarstwa opiekuńczego, tworzenie specjalnych stref włączenia (np. pomorskie), tworzenie PS świadczących usługi na rzecz rolnictwa,
 - wspieranie rozwoju lokalnego, który jest ściśle połączony z rozwojem ES (wzajemne stymulowanie dynamiki rozwoju lokalnego i sektora ekonomii społecznej),
 - bony/vouchery lub łatwiejszy dostęp do usług dla tych mieszkańców, którzy zdecydowali się nie opuszczać tych terenów w poszukiwaniu pracy i chcą pozostać, pracować w swojej społeczności (np. bon na pozostanie),
- Dotacje powinny być przeznaczane na konkretne potrzeby/niedobory zdiagnozowane na terytorium kwalifikowanym jako wykluczone:
 - dylemat: identyfikować tereny zmarginalizowane przez pryzmat diagnozowanych potrzeb czy przez kryteria ogólne? Kryterium ogólne czy wskaźnik, np. stopa bezrobocia, niekoniecznie pokrywa się z realnymi potrzebami mieszkańców regionu.

III. STAN SEKTORA EKONOMII SPOŁECZNEJ W KONTEKŚCIE WSPIERANIA PODAŻY SEKTORA ES

Charakterystyka obecnego stanu sektora ekonomii społecznej:

- brakuje środków finansowych dla PES/PS na wspieranie inwestycji,
- bardzo ograniczony dostęp przedsiębiorstw społecznych do usług, doradztwa, informacji,
- obowiązujące ustawodawstwo stanowi barierę dla rozwoju PS, np. opiekunowie osób zależnych mają tylko dwie opcje: praca albo rezygnacja z pracy i pobieranie świadczenia pielęgnacyjnego (osoby, które otrzymują świadczenie pielęgnacyjne nie mogą łączyć sprawowania opieki z pracą zarobkową nawet w ograniczonym wymiarze),
- standardowe działania nie budzą zainteresowania ani przedsiębiorców komercyjnych ani społecznych, np. Anioły Biznesu (indywidualne doradztwo dla PS świadczone przez przedsiębiorców komercyjnych), sklep internetowy,
- dualizm strukturalny systemu wsparcia ES – zarówno na szczeblu krajowym, jak i regionalnym (równolegle funkcjonują instytucje, z których jedna jest odpowiedzialna za finanse, a druga – za merytoryczne działania; odpowiednio: Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej oraz Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej i Instytucja Zarządzająca RPO.

Rekomendacje:

- Należy wspierać zwiększanie zatrudnienia w istniejących PS (zatrudniających większą liczbę osób), bo chodzi przede wszystkim o wzrost zatrudnienia osób marginalizowanych niekoniecznie w nowych PS – istnieje potrzeba wspierania istniejących PS, aby mogły się rozwijać i tworzyć kolejne miejsca pracy (obecnie 2/3 miejsc pracy powstaje w nowych PS), a spółka z o.o., która zatrudnia np. 2 dwie osoby, nie powinna być uznawana za podmiot ES.
- Wskazane jest większe inwestowanie w PS ugruntowane już na rynku – w ich rozwój i tworzenie miejsc pracy właśnie w nich.
- Powinna być badana „przeżywalność” PS - trwałość miejsc pracy i czynniki, które to warunkują. W tym kontekście warto inwestować w przedsiębiorstwa społeczne, aby stymulować ich rozwój lub zapobiec upadkowi w przypadku kryzysu przedsiębiorstwa. Wyzwaniem jest określenie sposobu pomiaru trwałości PS – mogłaby być ona weryfikowana np. poprzez informacje z ZUS nt. opłacanych składek, obecnie 900 na 1400 spółdzielni socjalnych opłaca składki.
- Więcej inwestować w kadre zarządzającą PS – obecnie brak jest instrumentów, zwłaszcza finansowych, do inwestowania w kadry przedsiębiorstw społecznych (podnoszenie kompetencji w zakresie zarządzania np. finansami, ludźmi, produktami/usługami; pomostowe dotacje na podnoszenie kwalifikacji kadr, finansowanie szkoleń, studiów podyplomowych). Wskazane jest stworzenie zachęt dla menadżerów pracujących na otwartym rynku pracy, żeby przechodzili do ES i zarządzali PS.
- Zindywidualizowanie i uelastycznienie instrumentów wsparcia - obecnie są one standardowe, a możliwości dostosowania wsparcia do rzeczywistych potrzeb kadr PS niewielkie. Zindywidualizowanie to powinno odnosić się także do dedykowanego opiekuna z ramienia OWES, który pracowałby z PS w zakresie jego rozwoju/wsparcia.
- Należałoby zdywersyfikować instrumenty wsparcia pod kątem form PES – inne dla PS i inne dla PES.
- Więcej środków powinno być przeznaczonych na innowacje społeczne, eksperymentowanie, np. zatrudnianie emerytowanych nauczycieli w świetlicach szkolnych.
- Zmiana podejścia, sposobu myślenia o ekonomii społecznej (odejście od myślenia o niwelowaniu skutków, a przejście za działania zapobiegawcze – np. aby ES nie służyła jedynie do niwelowania skutków braku polityki społecznej, ale aby była odpowiedzią na wyzwania, jakie stoją przez polityką społeczną, np. zatrzymanie odpływu osób w wieku produkcyjnym i przedprodukcyjnym zagranicę).

Charakterystyka obecnego systemu wsparcia ekonomii społecznej - Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej (OWES):

- wadą jest „projektowość” działania OWES-ów, które funkcjonują dzięki wsparciu EFS i funkcjonują jedynie w ramach realizacji projektu (gdy mają środki z dotacji na własne funkcjonowanie),
- OWES-y skupiają się na ekonomizacji podmiotów ES i tworzeniu nowych miejsc pracy (działają relatywnie dobrze na poziomie zakładania PS), natomiast brakuje w nich podejścia procesowego oraz ukierunkowanego na społeczne oddziaływanie PES, zarówno wobec pracowników, jak i otoczenia,
- zmieniające się Wytyczne CT9 utrudniają funkcjonowanie OWES-ów, które muszą dostosowywać swoje działania do nowych (np. rozszerzonych wymogów wynikających z Wytycznych CT9) w ramach tego samego budżetu na ich funkcjonowanie,
- ROPS nie ma wpływu na funkcjonowanie OWES-ów, dotacje są przyznawane przez IZ, ROPS przygotowuje jedynie opinię o OWES-ach na etapie ich akredytacji przez MRPiPS,
- zaniedbane zostały relacyjne aspekty wsparcia, tj. budowanie relacji opartych na zaufaniu, systematyczny kontakt utrzymywany przez OWES-y z PS również po przyznaniu wsparcia finansowego - w konsekwencji PS nie są monitorowane i brakuje danych o ich „przeżywalności” oraz czynnikach warunkujących trwałość funkcjonowania PS,
- PS oczekują od OWES innych usług wsparcia (np. w zakresie doradztwa) niż proponują im OWES-y i nie korzystają z niektórych typów usług oferowanych przez OWES, np. nie korzystają ze szkoleń zawodowych pomimo, że w badaniach ankietowych oceniają szkolenia zawodowe jako „atrakcyjne” (być może chodzi nie o formę wsparcia, ale o rodzaj instrumentu lub jego jakość),
- akredytacja OWES – obecny system akredytacji nie jest funkcjonalny, tzn. nie weryfikuje jakości usług świadczonych przez OWES. Jak weryfikować jakość usług OWES-ów, ich kompetencje, zasoby, potencjał?

Rekomendacje:

- Inne wskaźniki dla OWES – wskaźniki powinny odnosić się do tworzenia miejsc pracy i wzrostu ich liczby, a nie do tworzenia nowych PS.
- Vouchery/bony dla PS/PES – podmioty te powinny same wybierać OWES lub innego usługodawcę świadczących wsparcie. Możliwość tego wyboru powinna obejmować także instytucje poza granicami województwa, gdzie jest zarejestrowane PS/PES (np. szkolenie branżowe prowadzone jest przez specjalistyczną firmę, usługodawcę z innego województwa).
- Propozycja zlikwidowania subregionów w systemie wsparcia (OWES) –powinny być tworzone „rynki wewnętrzne” w regionie, aby przez konkurencję wpływały na podniesienie jakości usług OWES-ów w regionie.

- Alternatywne sposoby finansowania OWES-u, np. ryczałt i premia za rezultaty, przyznawanie PES/PS tzw. „obrotówek”/ „chwilówek” przeznaczonych na wadium, aby w ten sposób ułatwić funkcjonowanie na rynku zleceń, czy oferowanie przez OWES usług odpłatnych dla różnych podmiotów (PES, ale też i świadczone przez OWES-y przedsiębiorstw komercyjnych).
- Dotacje dla PS przyznawane przez PUP, a wsparcie usługowe (np. doradztwo, szkolenia) udzielane przez OWES (kontrowersyjna propozycja),
- Propozycje jednomyślnie oceniane jako pozytywne:
 - należy obniżyć koszty kredytu dla PS,
 - uruchomić ulgi i zwolnienia podatkowe dla PS,
 - wprowadzić system premii dla PS, które przygotowują pracowników do przejścia na otwarty rynek pracy.
- Ekonomia społeczna jest oparta na innowacjach, każde PES/PS jest inne – stąd niezbędna jest elastyczność w stosowaniu instrumentów wsparcia, podążanie za ich indywidualnymi potrzebami, zwłaszcza, że dziś rozmawiamy o wsparciu, które byłoby świadczone do 2027 r.
- Stabilność, ciągłość, pamięć instytucjonalna OWES – ośrodki wsparcia ekonomii społecznej powinny być instytucją, której misją jest wspieranie ekonomii społecznej (instytucje gromadzące wiedzę i doświadczenie, monitorujące rozwój PES/PS). Szczególnie istotny jest merytoryczny poziom wsparcia OWES przy ocenie ryzyka innowacyjnych przedsięwzięć – tak, aby trafnie dobrać usługi wsparcia dla pomysłów, które wymagają przemyślenia, dopracowania, etc.
- Kadry OWES – obniżyć wymagania dot. poziomu wykształcenia doradców OWES (wykształcenie wyższe nie zawsze jest konieczne).
- Jak weryfikować jakość działania systemu akredytacji OWES?

IV. WSPIERANIE POPYTU NA USŁUGI ES

- Należy prowadzić szeroko zakrojone działania edukacyjne (edukacja powszechna, działania adresowane do ogółu społeczeństwa) na temat roli, wartości i zasad, z których wyrasta ES, o ich wpływie na dobrostan społeczeństwa, zarówno grup marginalizowanych, jak i dobrostan społeczności lokalnych.
- Wspólna, spójna strategia promocji ES – odnosząca się do jakości, marki ES
- Zachęcanie PS, żeby korzystały z certyfikatu/znaku identyfikującego ES.

V. KOORDYNACJA ROZWOJU ES

- Uchwalenie ustawy o ekonomii społecznej i solidarnej spowodowałoby, że pojawiłyby się środki finansowe na wspieranie rozwoju ekonomii społecznej (choć już dziś można finansować rozwój ES ze środków samorządu województwa).

- Wygląda na to, że bez środków EFS nie będzie koordynacji ES w regionie. Niezbędne jest wykorzystywanie środków krajowych, samorządowych na rozwój ekonomii społecznej (bez nich nie będzie rozwoju ES).
- Niedostateczne zrozumienie i zaangażowanie Urzędu Marszałkowskiego w ES.
- Brak środków na ekonomię społeczną w budżetach samorządów województw – środki takie powinny być, np. 30%.
- Jeśli w przyszłej perspektywie ROPS-y mają koordynować rozwój ES, to dotacje na projekty koordynacyjne powinny być przyznawane wg algorytmu (wysokość dotacji na realizację projektów koordynacyjnych nie może być taka sama dla wszystkich województw).
- Samorządy województw (ROPS) powinny wybierać działania koordynacyjne dot. rozwoju ES, które będą realizować w ramach projektów, np. RKRES powinien być zadaniem własnym samorządu (finansowanym ze środków samorządu województwa).